

Spetsbergen och Sveriges roll i den globala resurskolonialismen

DAG AVANGO

INLEDNING

Den västerländska resurskolonialismen nådde en höjdpunkt under perioden 1870–1930. Under denna tid etablerades stora delar av Europa och Nordamerika som industriella centrum, och flera av dess stater tillskansade sig kolonier i syfte att få tillgång till naturresurser och exportmarknader (Barbier 2011). Vilken roll hade Sverige i denna globala resurskolonialism? En vanligt förekommande berättelse är att landet aldrig egentligen medverkade. Resurskolonialismen var de stora imperiernas arena – Storbritannien, Frankrike, Tyskland, Ottomanska imperiet, Ryssland och USA – medan Sverige höll sig på sidan om. Att även svenska aktörer medverkade har visserligen varit känt, men deras verksamhet har ofta skrivits in i romantiserande berättelser, som äventyr och enskildheter, snarare än som delar av en större berättelse om västerländsk resurskolonialism. Under senare år har dock allt fler forskare börjat dekonstruera denna bild genom studier av såväl svenska kolonier som svenska företags medverkan i andras koloniala projekt (Naum and Nordin 2013). Ett sådant forskningsprojekt är ”Sverige och den globala resurskolonialismen”, i vilket vi studerar svenska aktörers koloniala verksamhet under tiden 1870–1930 – en

period som Barbier kallat "The Golden Age of Resource-Based Development" (Avango, Högselius och Nilsson, forthcoming). Projektet fokuserar på tre områden där svenskar var verksamma – Afrika, Centralasien och Arktis. Syftet med föreliggande artikel är att utifrån de svenska koloniala projekten i Arktis, bidra till en ny förståelse av Sveriges roll i den globala resurskolonialismen kring förra sekelskiftet. Båda projekten ägde rum på den arktiska ögruppen Svalbard under perioden – Kap Thorsden och Sveagruvan. Vilka svenska aktörer ledde och medverkade i dessa projekt, hur och varför? Hur utvecklades projekten och varför? Vilka konsekvenser fick kolonierna? Vilka slutsatser kan vi dra om Sveriges roll i den globala resurskolonialismen utifrån dessa?

BAKGRUND

Den arktiska ögrupp som idag kallas Svalbard, var länge känd under namnet Spetsbergen. Ögruppen, belägen i Norra ishavet ungefär halvvägs mellan den norska nordkusten och Nordpolen, består av sju större öar och ett stort antal mindre som sammanlagt täcker drygt 61 000 km². Två tredjedelar av dessa ytor är täckta av ett permanent istäcke medan övriga delar består stenig terräng, ibland med gräs- och mossbevuxen tundra, men aldrig träd. Mellan oktober och februari råder mörker och mellan april och augusti midnattssol. Från senhöst till mitten av juni är ögruppens fjordar svårtillgängliga på grund av havsis.

Trots ovan nämnda förhållanden har aktörer från olika delar av Europa varit verksamma på Spetsbergen ända sedan 1600-talets början. Det var en Nederländsk upptäcktsresande som upptäckte ögruppen år 1596, i samband med ett försök att finna en sjöväg mellan Atlanten och Stilla havet via den Euroasiatiska nordkusten. Ögruppen var obobodd, men från början av 1600 talet etablerade företag från olika Europeiska stater en omfattande valfångstverksamhet där. Från 1700-talet fick de sällskap av jägare från nordvästra Sibirien – Pomorerna – och från 1800-talets mitt även av fångstmän från Norge.

Under 1800-talet blev Spetsbergen också föremål för ett omfattande vetenskapligt intresse, inte minst från svenska forskare som under några årtionden kom att dominera en framväxande polarforskning på och bortom ögruppen (Arlov 1996, Wråkberg 1999, Hultgreen 2000, Avango, Hacquebord *et al.* 2014).

Tillsammans med forskarna kom också gruvbolag, som under 1900-talets första årtionden etablerade ett flertal gruvanläggningar där och därmed även Spetsbergens första samhällen. I samband med gruvindustrins framväxt väcktes också ett intresse för Spetsbergens folkrättsliga status. Ögruppen hade allmänt ansetts vara ett ingenmansland sedan 1600-talet, vilket hade inneburit att den som så önskade hade rätt att besöka och att utnyttja naturresurser där utan att be om tillstånd eller tvingas betala skatt till någon stat (Berg 1995, Berg 2004). Av flera skäl, som jag ska återkomma till, rubbades detta samförstånd mellan åren 1906 och 1920, i en konflikt känd som Spetsbergenfrågan.

Det var i ovanstående sammanhang som svenska aktörer valde att etablera gruvkolonier på Spetsbergen. Den första, Kap Thordsen, grundade polarforskaren Adolf Erik Nordenskiöld och industrimannen Oscar Dickson år 1870 genom sitt företag AB Isfjorden. Gruvkolonin var i drift endast under en sommar. Den andra gruvkolonin, Sveagruvan, grundades av företaget AB Spetsbergen svenska kolfält år 1917. Sveagruvan var i drift fram till år 1925 och i svensk ägo fram till år 1934. En bred konstellation av ekonomiska och politiska aktörer samverkade. Samma företag hade långt framskridna planer på ytterligare två gruvkolonier på ögruppen. I de följande avsnitten ska jag förklara varför dessa projekt planerades och ägde rum, dels med fokus på aktörerna och deras ekonomiska och politiska intressen, dels det vidare samhällsliga sammanhang inom vilket de verkade.

KAP THORSDEN

I den att anlägga gruvkolonier på en plats belägen nära Nordpolen tycktes för många överdrivet optimistisk under slutet av 1800-talet. Trots

detta lyckades ett antal aktörer i Sverige att uppbringa såväl investerare som politiskt stöd till forskning och naturresursutvinning där. Sverker Sörlin har förklarat detta utifrån framtidsvisioner och ideologiska strömningar som vann spridning i Sverige i samband med industrialismens genombrott. Precis som i stater där industrialiseringen börjat långt tidigare, så hade naturresurser en central plats i dessa visioner. I Sverige gällde detta i synnerhet resurser i de nordliga delarna av landet, som i retoriken gjordes till en central del i en framväxande framtidsvision om en svensk stormakt baserad på industri, vetenskap och kultur istället för militära erövringar. Skogs- och fjällområdena i norra Sverige ansågs ruva på väldiga potentiella resurser, dels för den naturvetenskapliga forskningen, dels för en framväxande råvarubaserad industri med sågverk, massafabriker och stålverk. Nordområdena blev också föremål för en växande turism, från vandring och skidåkning till alpin klättring med jakt på förstabestigningar av förmodat obestigna toppar. Konstnärer och författare bidrog till detta intresse för det nordliga genom romantiserande litteratur, måleri och annan konst (Sörlin 1988, Sörlin 2002). Kort sagt, det fanns en vurm för Arktis inom samhällets ekonomiska, politiska och kulturella elit, liksom hos en bredare allmänhet, vilken gynnade aktörer som ville bedriva forskning och utnyttja resurser där.

Intresset för Arktis växte sig särskilt starkt bland ledande naturvetenskapliga forskare i Sverige under 1800-talet och deras intresse var inte endast fokuserat på de norra delarna av Sverige utan även Arktis långt bortom nationsgränserna. Forskarna var särskilt intresserade av Spetsbergen, där fältforskningen från år 1858 och under flera årtionden framåt helt dominerades av svenska forskare. Urban Wråkberg har förklarat detta utifrån samtida kulturella strömningar som nygoticism, nationalromantik och en geodeterministisk syn på de nordiska folkens karaktär som särskilt lämpad för verksamhet i Arktis. Vid sidan av ett intresse för de vetenskapliga frågeställningar som polarforskningen kunde besvara, framhåller Wråkberg nationell prestige, politiska intressen och möjligheten till ekonomisk vinning som viktiga drivkrafter (Wråkberg 1999).

Michael Bravo, Sverker Sörlin, Michael Harbsmeier, Urban Wråkberg

m fl har också poängterat vikten av att förstå 1800-talets polarforskning som en del av den västerländska koloniala vetenskapens framväxt under perioden (Harbsmeier 2002, Sörlin 2002, Sörlin and Bravo 2002, Wråkberg 2002, Wråkberg 2004). I Arktis inleddes denna redan under 1600- och 1700-talen, men genombrottet kom under 1800-talet. På Grönland använde den danska statsmakten forskningen som ett av flera medel för att kontrollera såväl ursprunagsbefolkningen som naturresurser. Samma förhållande kan sägas ha förelegat i Sapmi, där forskningen många gånger var instrumentell för att inordna den samiska befolkningen efter den ekonomiska, politiska och vetenskapliga elitens önskemål, inte minst för att ta kontroll över naturresurser. De svenska fältforskarna på Spetsbergen kuvade ingen urbefolkning där – det fanns ju ingen – men deras beskrivning, kategorisering, kartering och namsättning av landskap och geologier bör likväl förstås som ett ianspråktagande av dessa. Därifrån var steget inte långt till ett faktiskt i anspråkstagande för resursutvinning.

Adolf Erik Nordenskiölds och Oscar Dicksons projekt att sätta upp en gruvkoloni på Kap Thorsden år 1872 illustrerar detta. Det bör förstås som ett exempel på svensk medverkan i den resurskolonialism som växte fram i samtiden globalt. Projektet byggde i sin helhet på kunskaper som svenska forskningsexpeditioner hade inhämtat på Spetsbergen. Nordenskiöld hade medverkat från år 1858, då han deltog i en expedition under ledning av geologen Otto Torell. År 1861 var han tillbaka som andre expeditionsledare under Torell och tre år senare stod han själv i ledningen för en Spetsbergenexpedition. Det var denna expedition som påträffade fosforitlager vid Kap Thorsden. Efteråt lyckades Nordenskiöld intressera kapitalägare i Sverige för fyndigheten och fick därigenom fram finansiering till ytterligare undersökningar vid Kap Thorsden sommaren 1870, av geologen och ingenjören Mathias Wilander och den senare ledande polaforskaren Alfred Gabriel Nathorst. Entusiasmerade av expeditionens rapport gick Nordenskiöld samman med industrialisten Oscar Dickson och bildade företaget AB Isfjorden, i syftet att upprätta en svensk koloni för gruvdrift vid Kap

Thordsen (Liljequist 1993).

Nordenskiöld och Dickson motiverade sin gruvkoloni utifrån resursbehov i Sverige. Fosforit, som i grund och botten utgjordes av fossiliserad fågelspillning, guano, kunde med fördel användas för att framställa konstgödsel. Efterfrågan på konstgödsel var på stark framväxt i Sverige och i övriga västvärlden vid denna tid. Dickson och Nordenskiöld argumenterade att tillgången till guano för konstgödselframställning var hotad och att deras gruvkoloni på Kap Thordsen skulle kunna tillgodose behoven. Som Urban Wråkberg har påvisat ville AB Isfjorden, i likhet med andra koloniala företag, skydda sin investering genom att säkra stöd från den egna statsmakten (Wråkberg 1999). För detta ändamål värvade företaget stöd från den svenska utrikesledningen, som ställde fråga till berörda makter huruvida de skulle acceptera att den svensk-norska unionen annekterade Spetsbergen som en koloni.

Kap Thordsen skulle alltså bli en kärnkoloni på ett framtida Spetsbergen styrt av den av Sverige dominerade svensk-norska unionen. Genom fosforitbrytning skulle kolonin bidra till utvecklingen av ett modernt produktivt jordbruk i Sverige. Samtidigt är det svårfrånkomligt att se att den också kunde ge Sverige en tydligare plats på den globala koloniala arenan. Kap Thordsen blev dock ingetdera. UDs propå om att göra Spetsbergen till en svensk-norsk koloni fick visserligen stöd initialt, men i slutänden lade Ryssland in veto och den svenska utrikesledningen backade. Detta agerande förklaras bäst som en konsekvens av att Oscar den andres utrikesledning vid denna tid förde en mkt försiktig utrikespolitik pga Sveriges militärt, politiskt och ekonomiskt svaga ställning i Europa. Det var en utrikespolitik vars ambition var att balansera mellan en mäktig rysk granne (som sextio år tidigare hade knipit Finland från Sverige), den framväxande stormakten Tyskland och de Brittiska och Franska imperierna (Lindberg 1958). Bo Stråth har framhållit att Sverige harmonierade sin utrikespolitik med Tysklands efter den tyska segern i fransk-tyska kriget år 1871, och för en tid även med Rysslands, som under några år hade

relativt vänliga relationer med Tyskland (Stråth 2012). Att i detta läge utmana Ryssland i fråga om en tänkt svensk koloni på Spetsbergen var helt enkelt inte förenligt med svenska makthavares vidare utrikespolitiska intressen vid denna tid.

En annan del av förklaringen är att fosforitfyndigheten, såsom om Awebro, Wråkberg och andra har visat, var svår att bryta på ett lönsamt sätt. Därtill förändrades den internationella tillgången på guano till det bättre, vilket ytterligare försämrade förutsättningarna för en lönsam brytning på en plats så avlägsen från marknaden som Spetsbergen (Awebro 1999, Wråkberg 1999).

Av ovanstående skäl valde AB Isfjordens ledning att överge sin ny-etablerade koloni under hösten år 1872, bara några få månader efter att företaget hade etablerat den. Kvar på platsen lämnade de det enda bestående resultatet – en färdiguppförd byggnad, material till en andra byggnad, en décauvillejärnväg med vagnar, stenkol, parrafinolja och en stor mängd livsmedel (Liljequist 1993).

Den svenska gruvkolonin på Kap Thordsen kom sålunda till som ett resultat av efterfrågan på en naturresurs inom det industrialiserande svenska jordbruket och svenska polarforskarens kunskapsuppbyggnad om Spetsbergens geologi och geografi. Aktörernas konsekventa användande av begreppet koloni för att beskriva såväl Kap Thordsen som Spetsbergen visar också att forskarna, investerarna och den svenska utrikesledningens också såg sig som aktörer på den koloniala arenan. I politiskt hänseende var de initialt på väg att lyckas pga. att ingen av de stora kolonialmakterna hade något egentligt intresse för Spetsbergen. Deras fokus fanns på andra mer lukrativa koloniala arenor i Afrika, Sydamerika och Asien, men också i Stilla Havet där – som Gregory Cushman visat – Guano stod i fokus för deras intresse (Cushman 2013). Inte heller fanns det några ekonomiska konkurrenter från dessa imperier vid denna tid på Spetsbergen. Endast därför tycktes det möjligt för svenska ekonomiska och politiska aktörer att göra Spetsbergen till en svensk koloni med bas på Kap Thordsen vid 1870-talets början. När den ryska regeringen sedermera satte ned foten

stängdes detta fönster. Den svenska utrikesledningens beslut att backa bekräftar att Sveriges ställning var svag i internationell politik. Det var denna svaga ställning som gjorde att svenska aktörer inte etablerade svenska kolonier (utanför landets gränser) – inte en önskan att inte vara en kolonialmakt.

SVEAGRUVAN

Till skillnad mot gruvkolonin Kap Thorsden blev Sveagruvan verklighet – en svensk koloni med en kolgruva som exporterade stenkol till användare i Sverige mellan åren 1917 och 1925. Idén om att bryta stenkol för svensk räkning på Spetsbergen hade formulerats redan år 1898 av den svenska forskaren Johan Gunnar Andersson, då doktorand vid Uppsala Universitet. Andersson hade medverkat i en forskningsexpedition till Björnöen (belägen söder om huvudön Spetsbergen), som hade

kartlagt öns geologi och i denna påträffat lager av stenkol. Expeditionsmedlemmarna hade även bevittnat hur tyska entreprenörer hade kämpat om kontrollen över stenkolsfyndigheterna (Andersson 1901). Inspirerad av dessa erfarenheter försökte Andersson övertala svenska kapitalägare att lägga beslag på och utvinna stenkolen på Björnön. Liksom i fallet med Nordenskiölds fosforitgruva kom inget ut av Anderssons projekt, enligt honom själv på grund av att de skånska kolbaronerna hade räknat omkull honom (Sundin 1981).

Efter att utländska företag igångsatt stenkolsbrytning på Spetsbergen efter sekelskiftet 1900 och en mängd prospekteringsbolag börjat ta land i anspråk för framtida gruvdrift, började också ett flertal svenska aktörer visa intresse för ögruppens kolfyndigheter (fig. 1). I huvudsak var det tre grupper av aktörer som ville få en svensk kolgruva till stånd där. Den första bestod av sakkunniga och kapitalägare inom den svenska industrin. Deras intresse kan generellt förklaras dels av behovet av stenkol som energiresurs i Sverige, dels av möjligheten till ekonomisk vinst. Resursbehovet var en följd av att stenkol var den dominerande energikällan vid denna tid. Inom industrin var stenkol en värmekälla för energiproduktion i ångmaskiner och ångturbiner, samt i olika upphettnings- och smältprocesser. Stenkol användes också för att värma hus i de växande industristäderna och för att producera gas till spisar och gatubelysning. Den eldades i lokomotivens ångpannor på de expanderande järnvägsnät som förband Europas industrialäggningar och städer. Stenkol var också energikällan för alltfler fartyg i de handels- och krigsflottor som västvärldens kolonialmakter använde för att förverkliga sina ambitioner (Modig 1971, Kander 2002, Kander, Malanima *et al.* 2013). Efterfrågan på stenkol var således omfattande

Fig. 1. Det fanns två större gruvanläggningar på Spetsbergen när satsningen på Sveagruvan inleddes år 1910. Bilden visar Longyear city, etablerat av The Arctic Coal Co från USA år 1906. De aktörer som ville starta en svenska gruvdrift på Spetsbergen använde Longyear city som ett bevis för att gruvdrift i Arktis var möjligt och för att Sverige borde ta egna kolfyndigheter i besittning på Spetsbergen innan det var för sent. Foto: courtesy of the Michigan Technological University Archives and Copper Country Historical Collections. Scott Turner Coll.

och möjligheterna att göra vinst på kolbrytning goda. I Sverige fanns dessutom sedan 1870-talet en växande oro för att den viktigaste energikällan i landet i allt högre grad måste importeras från utlandet, pga en begränsad tillgång på inhemsk stenkol. Visserligen fanns inhemska kolgruvor i Skåne, men dessa räckte inte på långa vägar till för att tillgodose behoven. Större delen av all stenkol importerades därför från Storbritannien, vilket dels innebar en fördyrning av energiråvaran, dels en risk om importen av stenkol skulle störas eller stoppas av skydds-tullar eller konflikt. Stenkol på Spetsbergen skulle kunna lösa detta problem. Eftersom ögruppen var ett ingenmansland så kunde svenska aktörer lägga beslag på kolförande områden, och därmed göra dessa till en inhemsk svensk stenkolsresurs (Avango 2005).

Initiativtagarna från svensk industri fanns i huvudsak i järn- och stålindustrin. De ville använda Spetsbergenskolen till att ställa om delar av den svenska stålindustrin till att smälta järnmalm i kokseldade masugnar istället för i träkolseldade, som traditionellt varit den dominerande tekniken i svensk stålindustri. I de ledande industrinationerna Storbritannien och Tyskland hade stålverkens masugnar redan länge eldats med denna långt billigare energikälla, men inte i Sverige. Detta berodde dels på bristen på stenkol i Sverige, dels på den goda tillgången på skog för träkolsframställning och slutligen på den höga kvaliteten på stål som träkolseldade masugnar medger. Därför hade den svenska stålindustrin valt att inte följa sina konkurrenter genom att gå över till kokseldade masugnar (Nisser 2001). Mot slutet av 1800-talet började dock aktörer inom stålindustrin att tänka om. Orsaken var en ökande konkurrens om skogsresurserna med pappers-, massa- och sågverksindustrin. Om produktionen av handelsstål (dvs stål för grövre ändamål såsom byggnadskonstruktion etc) kunde göras utifrån järn från kokseldade masugnar istället för träkolseldade, skulle problemen med tillgång till god skog för träkolsframställning minska. Stenkolen för koksframställning borde då vara svensk för att undvika ovan nämnda importberoende och därför fanns lösningen på problemet på Spetsbergen. Den första aktör som definierade Spetsbergenskolen som

en lösning på stålindustrins problem var en ingenjör Frans Stridsberg, i ett brev år 1909 till ledningen för den svenska järn och stålindustrins intresseorganisation Jernkontoret. Stridsberg, som arbetade som rådgivande ingenjör vid Jernkontoret, föreslog att organisationen skulle organisera en expedition till Spetsbergen och lägga beslag på stenkolsfyndigheter där så snart som möjligt (Avango 2005).

Den andra gruppen aktörer som gjorde Sveagruvan möjlig var den svenska utrikesledningen. Utrikesdepartementet verkade för att svenska aktörer skulle lägga beslag på stenkolsfyndigheter på Spetsbergen, därför att detta skulle stärka Sveriges ställning i framtida förhandlingar rörande Spetsbergens folkrättsliga status. Ögruppen var visserligen internationellt erkänd som ingenmansland, men år 1905 hade den svensk-norska unionen upplösts på norskt initiativ och redan året därpå hade den norska regeringen börjat umgås med tanken på att begära norsk suveränitet över Spetsbergen (Berg 1995). Detta väckte ilska i den svenska utrikesledningen, liksom inom den ekonomiska, vetenskapliga och politiska eliten i Sverige, och under mer än tio års tid motarbetade den svenska utrikesledningen dessa norska ambitioner. Denna gång föranleddes dock inte den svenska utrikesledningens engagemang av någon önskan av att göra hela Spetsbergen till en del av Sverige. Tvärtom, UD krävde att Spetsbergen skulle förbli ett ingenmansland. Sveriges utrikesminister Eric Trolle motiverade detta enligt följande år 1908:

”Vi åsyfta nu, att Norge ej genom att t.ex. ensamt åtaga sig en kontroll över öarna vinner något sorts hävd på landet. Vi vilja ej ha Spetsbergen men vilja också undvika att någon annan makt, enkannerligen ej norge, hugger det.” (Eric Trolle till Arvid Taube, 7/10 1908, UA, RA)

Den svenska utrikesledningen ville istället se en gemensam svensk-norsk-rysk administration som skulle hantera framförallt juridiska frågor – en basal uppsättning lagar gällande nyttjanderätten för naturresurser, arbetskonflikter samt allehanda brott. Den svenska utrikes-

ledningens ambition med denna politik var att återta initiativet från den norska regeringen i frågan om Spetsbergens folkrättsliga status och därigenom återupprätta Sveriges ställning i internationell politik efter unionsupplösningen. Utrikeminister Arvid Taube uttryckte målsättningen med denna politik enligt följande år 1910:

”Så som sakerna nu stå, är det emellertid nödvändigt att vårt program drifves igenom *doute que coute*. Sveriges ställning på den skandinaviska halfön beror i mycket därpå. Jag vill hålla ihop med Norge, men endast under villkor att det är vi och ej Norge som har den ledande platsen i allt som rör våra gemensamma förhållanden till utlandet. Detta är den innersta grunden hvarför jag så envisas med att få igenom vårt Spetsbergenförslag.” (Arvid Taube till General Brändström, 26/3 1910, UA, RA).

Utifrån dylika utrikespolitiska målsättningar började UD redan år 1907 att försöka entusiasmera den svenska stålindustrin för iden att ta kontroll över stenkolsfyndigheter på Spetsbergen. Sveriges utrikesminister Arvid Lindman hade fått nys på att ett brittiskt företag ville sälja sin kolgruva Advent city på Spetsbergen och valde då att informera Jernkontoret om saken. Jernkontoret avvisade anbudet, eftersom organisationens ledning tvivlade på att en sådan gruva skulle kunna bli lönsam. Tre år senare, i januari 1910, försökte UD på nytt. Sveriges dåvarande utrikesminister Arvid Taube kontaktade Jernkontoret med en skarpt formulerad anmodan att organisationen borde ta stenkolsfyndigheter i anspråk på Spetsbergen, dels på grund av svenska energibehov, del pga. behovet av att stärka den svenska förhandlingspositionen i Spetsbergenfrågan. Jernkontoret, som redan mottagit ett förslag med det innehållet av Stridsberg, beslöt därför att skicka en expedition för ändamålet till Spetsbergen sommaren år 1910 (Avango 2005).

Den tredje aktörgruppen bakom Sveagruvan var svenska polarforskare under ledning av geologen och geografen Gerard de Geer – en forskare med årtionden av erfarenhet från forskningsexpeditioner på Spetsbergen. Bakom honom fanns polarforskarna Johan Gunnar

Fig. 2. Ockupationstavla utplacerad på Erdmanns tundra av Jernkontorets Spetsbergenexpedition år 1910 med texten "Swedish Occupation". Expedition placerade ut skyltar med denna text på samtliga fyra områden de tog i anspråk för svensk räkning – Erdmanns tundra, Pyramiden, Bünsow Land och Braganzabukten. De placerades på framträdande platser i terrängen – uddar, höjdsträckningar, vid fyndigheter och naturhamnar – för att säkerställa att konkurrenter som anlände med båt skulle se att området var taget i anspråk. Som bevisning för att skyltarna satts upp tog expeditionen (och de expeditioner som följde) fotografier. Foto: Vol 1, Spetsbergenarkivet, Riksarkivet, Stockholm.

Andersson, Alfred Gabriel Nathorst, Otto Nordenskjöld, Bertil Högbom och fartygskaptanen Louis Palander. Som Urban Wråkberg har visat så samarbetade denna grupp intimt med UD i att utforma svensk Spetsbergenpolitik och att motarbeta norska suveränitetssträvanden där (Wråkberg 1999). Gerard de Geer medverkade också till Frans Stridsbergs förslag till Jernkontoret 1909 och tillsammans med Bertil Högbom bidrog han med kunskapsunderlag och expeditionsplanering för Jernkontorets Spetsbergenexpedition 1910 (Avango 2005).

Under de år som satsningen på Sveagruvan fortgick ställde sedan flera polarforskare upp med såväl kunskapsunderlag som lobby-

verksamhet vid åtskilliga tillfällen. Detta agerande från polarforskar-
nas sida förklaras bäst av en ambition att nyttiggöra forskningsresultat
för ekonomisk utveckling och svensk politik, och därigenom stärka
möjligheterna att erhålla fortsatt ekonomiskt och politiskt stöd för sin
Arktisforskning.

Sommaren 1910 skickade Jernkontoret slutligen en expedition till
Spetsbergen, under ledning av Gerard de Geers tidigare assistent Bertil
Högbom. Expeditionen identifierade och gjorde anspråk på fyra stora
kolförande områden – Pyramiden, Bünsow land, Erdmanns tundra och
Braganzabukten – som expeditionsmedlemmarna märkte upp med
skyltar med texten “Swedish occupation” (fig. 2).

Därmed etablerade expeditionen detta nya svenska kolonial-
projektet på Spetsbergen såväl i symbolisk som i juridisk mening.
Inom samtida gruvlagstiftningar, liksom inom den dominerande folk-
rättsliga doktrinen lagen om effektiv ockupation, legitimerades
anspråk på land genom bevis på faktiskt utnyttjande av dessa land.
Bolaget fotograferade och listade sina skyltar och prospekterings-
gruvor som ett bevis på sådan ockupation (Avango 2003). Efter att
Jernkontoret utvärderat expeditionens resultat hösten 1910 beslöt
organisationen att bilda ett gruvbolag med syfte att vidare undersöka
kolfyndigheterna och förbereda en eventuell gruvdrift. Företaget
döptes till AB Isfjorden-Belsund, i syfte att markera en kontinuitet
med A E Nordenskiölds företag AB Isfjorden på Kap Thordsen nästan
40 år tidigare. I AB Isfjorden-Belsund sammanförde de drivande
aktörerna sina intressen. Investerarna i företaget kom från den
svenska industrin, inte minst järn- och stålindustrin. I företagens
styrelse satt tunga industriaktörer som Hjalmar Lundbohm, VD i
LKAB, som lett i etableringen av ett annat kolonialt projekt: gruv-
staden Kiruna i hjärtat av det samiska Norrbotten. Styrelsens ord-
förande tillsatte utrikesminister Arvid Taube: diplomaten och bruks-
ägaren Herman Lagercrantz, som förutom sin erfarenhet från att äga
och driva Virsbo bruk i Bergslagen, hade varit Sveriges konsul i
Washington i USA. I denna roll hade Lagercrantz drivit på UD i Stock-

Fig. 3. Sveagravan under våren (fotot taget mellan år 1919 och 1923). På fotografiet syns nämast en underbefälsbostad och bakom denna anläggningens kontorsbyggnad. Till vänster sjukstugan. Foto: A Walldén's fotosamling.

holm att föra en aktiv svensk Spetsbergenpolitik och att se till att övertyga svenska industriaktörer att lägga beslag på stenkolsfyndigheter där (Avango 2005). Lagercrantz personifierade därmed kombinationen av ekonomiska och politiska intressen bakom gruvstatsningen.

Under åren som följde arrangerade ledningen för AB Isfjorden-Belsund ett flertal expeditioner till de svenska kolfyndigheterna på Spetsbergen. Inledningsvis planerade gruvbolaget att bygga upp en gruvanläggning vid Pyramiden eller Bunsow land, men resultaten från 1910 års expedition visade att såväl stenkolen som de geologiska förhållandena var bättre lämpade för gruvdrift vid Braganzabukten. På grund av låga priser på stenkol valde dock företaget att avvakta med att anlägga en gruva tills ett bättre marknadsläge förelåg. Ett sådant läge uppstod efter första världskrigets utbrott sommaren 1914. Kriget fördes bortom Sveriges gränser och Sverige hade deklarerat sig

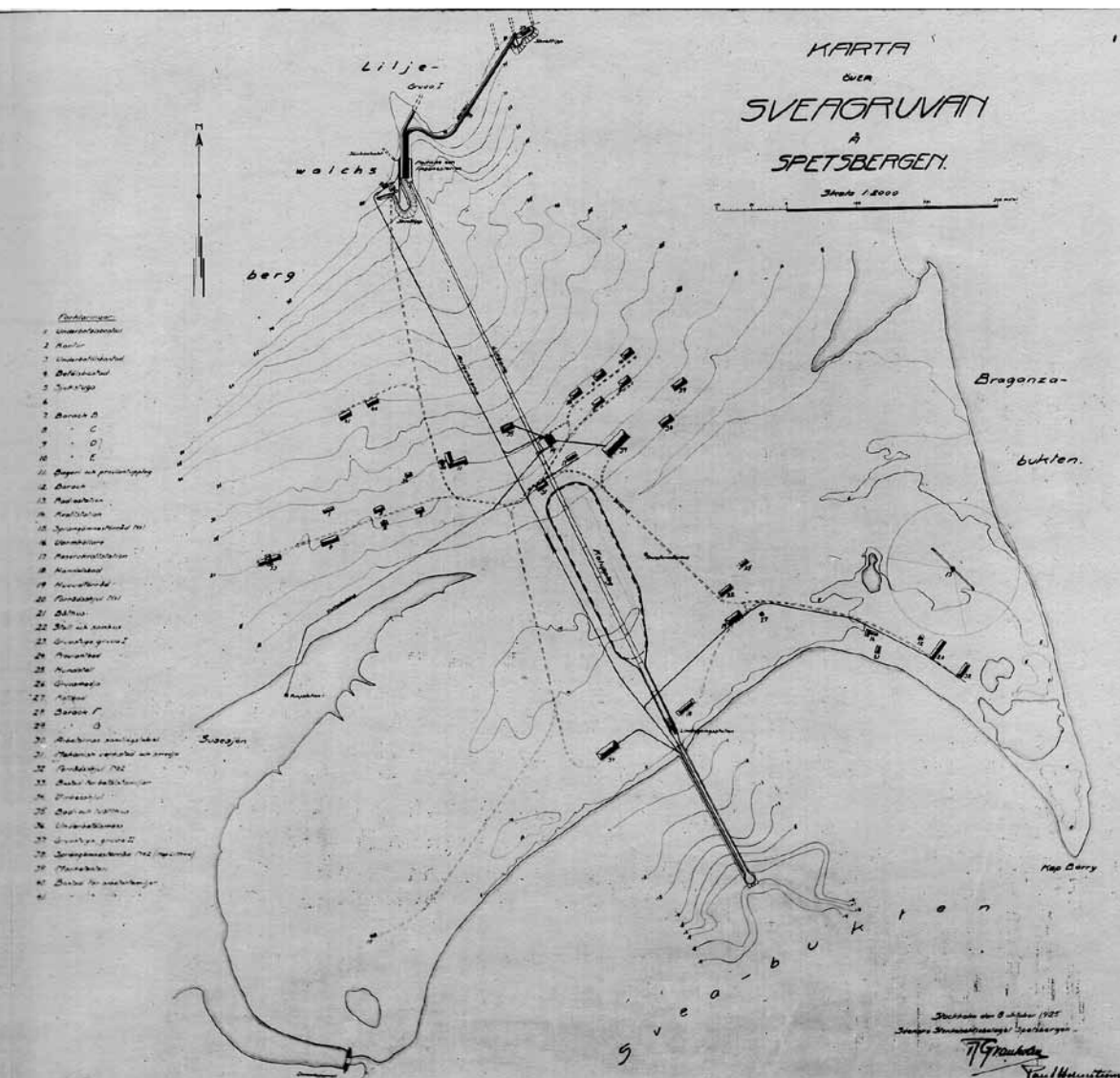

Fig. 4. Sveagravan år 1925. I områdets norra del ligger Liljevalchs fjället och där fanns myningarna till anläggningens två gruvor, förbundna via rälsbana med en linbanestation från vilken en linbana ledde till ett kolupplag. På vardera sidan av linbanan var bostadsbebyggelsen förlagd – i väst ledningens bostäder samt kontor och sjukstuga, i öst arbetarbostäderna. I ett stråk närmast stranden låg förrådshus och andra ekonomibyggnader såsom ladugård, svinstia och handelsbod. Karta: vol 459, SNSK arkiv, Tromsø Statsarkiv.

neutralt. Därmed var det fritt fram för svensk industri att sälja produkter till aktörer i samtliga krigförande stater. Detta ledde till att svensk industri gjorde stora vinster, vilket i sin tur fick till konsekvens att svenska kapitalägares investeringsvilja ökade markant. På grund av kriget uppstod dock problem att importera råvaror, vilket ledde till att råvarupriserna sköt i höjden. Detta gäller i synnerhet stenkolspriserna, som började stiga kraftigt efter krigsutbrottet (Schön 2000). Såväl staten som industrin definierade den uppkomna bristen på stenkol som ett akut problem. Till följd av stenkolsbristen, de höga stenkolspriserna och den samtidiga tillgången på riskvilligt kapital, bedömde ledningen för AB Isfjorden-Belsund att tiden nu var mogen för att försöka locka kapitalägare till att investera i kolgruva vid Braganzabukten. År 1916 bildade de ett nytt företag för ändamålet – AB Spetsbergens svenska kolfält – och erbjöd aktier till försäljning. Aktierna såldes slut under loppet av några timmar.

Med fulltecknat aktiekapital och ett gynnsamt marknadsläge skred AB Spetsbergens Svenska Kolfält till verket. Sommaren 1917 byggde företaget upp en gruvkoloni på Braganzadistriktet som de döpte till Sveagruvan (fig. 3). Denna koloni överlevde i åtta år, fram till sommaren år 1925. För att tillfredsställande förklara varför Sveagruvan avvecklades efter en såpass kort tid måste man ta hänsyn till flera faktorer – dels förändringar i övergripande ekonomiska och politiska trender, dels hur själva gruvkolonin fungerade, och i den änden avser jag att börja.

AB Spetsbergens svenska kolfälts personal brottades med en rad olika driftsproblem genom åren (framställningen i det följande bygger på Avango 2005, om inget annat anges). Flera av dessa uppstod i det tekniska systemet, pga. att den teknik bolaget hade valt var svår att harmoniera med naturmiljön vid Sveagruvan. Problemen var förvisso vad en ingenjör vid gruvan kallade barnsjukdomar, men dessa fick konsekvenser för Sveagruvans framtid. I tekniskt hänseende var gruvkolonin uppbyggd enligt följande (se fig. 4).

Eftersom stenkolsfyndigheten bestod av två större flötser, bröt

bolaget dessa i två olika gruvor – gruva 1 (övre) och gruva 2 (undre). Från dessa transporterades stenkol på överbyggda räls till en kolficka, varifrån den tappades över i en linbana för vidare frakt till ett kolupplag för förvaring i väntan på sommarens utskeppning. Under skeppningssäsongen juli–september exporterade bolaget all stenkol som brutits under året till hamnar i Norge och södra Sverige. Gruvanläggningens energibehov producerade bolaget i en stenkolseldad kraftstation med ångturbiner och generatorer. Det var i detta system som många av problemen uppstod. Transportsystemet dränktes i snö, blåste sönder och sveptes bort med vårflooder, kajen bröts sönder av havsis (ofta vid ismältningen när utskeppningssäsongen stod för dörren), kraftstationen levererade otillräcklig ström och led av sötvattensbrist. AB Spetsbergens svenska kolfält investerade åtskilligt i arbete och material för att vidmakthålla detta produktionssystem. Detta innebar att inkomsterna från kolbrytningen blev mindre än ledningen för bolaget hade räknat med, dels pga. en ökad kostnad för material och arbete per ton producerad kol, dels att den faktiska produktionsvolymen blev mindre än den beräknade.

Sveagruvans produktionsresultat hämmades även av återkommande konflikter mellan arbetarna och företagsledningen. Sveagruvan byggdes upp under en tid när arbetarrörelsen var på stark framväxt och samtidigt radikaliserades. De gruv- och anläggningsarbetare som bolaget rekryterade var i huvudsak medlemmar i Svenska Arbetares Centralorganisation (SAC) – syndikalisterna – och organiserade en lokal förening vid namn Sveagruvans LS. Denna anslöt arbetarna också till Spitsbergens syndikalistiska federation, en radikal organisation som samlade syndikalistiska fackföreningar vid flera av Spetsbergens gruvkolonier (Amundsen 2001, Avango 2005). Sveagruvans LS var synnerligen stridbar, under en period ledd av en arbetare som deltagit i ryska revolutionen hösten 1917. Organisationen organiserade ett flertal omfattande strejker, i synnerhet under de första åren, kring arbetstider, matens kvalitet, kontrakt, pris på sprängämnen, ackord och andra lönefrågor, samt för arbetarnas rätt att organisera sig inom den

syndikalistiska rörelsen. Arbetarna förmådde att använda de folkrättsliga och geografiska förhållanden på Spetsbergen till sin fördel – få förmän och många arbetare, ingen tillgång till strejkbrytare, ingen polis och militär. Arbetarna gick segrande ur de flesta av dessa konflikter. Gruvbolagets ledning lade ned åtskilligt med energi på att försöka skapa arbetsfred vid gruvanläggningen, dels genom att betala ut relativt sett höga löner, dels genom att skapa livsmiljöer i gruvkolonin som var mer trivsamma än de som arbetare var vana vid från gruvsamhällen i Sverige. Samtidigt strävade bolaget efter att naturalisera hierarkier med hjälp av den byggda miljön. Arbetarbostäder skildes från ledningsbostäder och direktionsbyggnader, som också fick en mer elaborerad arkitektur. Bolaget satte också in motåtgärder som svartlistning, indragna utbetalningar till hemmavarande familjer och skramlade med vapen mot strejkvakter.

I början av 20-talet började dock konflikterna ebba ut. Orsaken till detta var att Sverige liksom resten av världen drabbades av en djupgående ekonomisk kris med massavskedanden och företagsnedläggningar (Schön 2000) – förhållanden som skapade återhållsamhet inom fackföreningsrörelsen, så även vid Sveagruvan. Vid samma tid kom bolaget till rätta med många av de tekniska problemen, vilket sammantaget resulterade i att bolaget inte bara kunde möta de egna produktionsmålen utan också öka produktionsvolymerna.

Trots AB Spetsbergen svenska kolfälts framgångar i att göra Sveagruvan till en produktiv och därmed lönsam koloni, så gick gruvbolaget fortsatt med förlust. Utvecklingen av gruvan gick i otakt med prisutvecklingen på stenkol och så hade det förhållit sig redan från gruvkolonins födelse år 1917. När AB Spetsbergens svenska kolfält anlade Sveagruvan var priserna för materiel och fartygstransporter mycket höga pga. kriget, vilket innebar att företagets aktiekapital fort åts upp av höga anläggningskostnader. Bolagsledningen hade dock räknat med att kompensera för detta med hjälp av det extremt höga prisläget för stenkol. Planen var att snabbt få upp en hög produktion och därmed dra in en betydande ekonomisk vinst från försäljningen av

stenkol. De stora produktionsvolymerna uteblev dock pga. av fallerande teknik och strejker och därför uteblev även vinsten. När bolaget sedan lyckats öka produktionen från år 1922, hade den globala ekonomiska krisen redan resulterat i drastiskt sjunkande kolpriser. Därmed fortsatte företaget att gå med förlust. Under åren som följde överlevde bolaget tack vare att staten beviljade ekonomiskt stöd. Redan från år 1918 hade staten tvingat SJ att köpa in Sveagruvans stenkol. Från 1920-talets början lyfte sedan staten bolaget genom krisen genom att vid två tillfällen tillskjuta ytterligare finansiering för att täcka löpande utgifter och investeringar i ny teknik. År 1924 hade bolaget effektiviserat gruvanläggningen med maskindrift och uppfört nya byggnader som skulle sörja för höjd livskvalitet och ett större invånarantal i gruvkolonin. Samma år nådde bolaget också ett viktigt delmål: inkomsten från stenkolen började överstiga produktionskostnaden.

Även om bolagsledningens framtidstro nu ökade fanns det andra viktiga beslutsfattare vars förtroende för gruvkolonin stod och vägde – riksdagspolitikerna. Statens investeringar hade bestått av aktieköp och från 1923 kontrollerade staten 51% av gruvbolagets aktier. De statliga investeringarna hade röstats igenom av knappa majoriteter i riksdagens båda kamrar, strikt utifrån argumentet att Sverige behövde behålla Sveagruvan för att försäkra att landet hade tillgång till stenkol om det på nytt skulle bli krig, liksom en önskan att tillvarata frukten av 1800-talets svenska polarforskning. De riksdagsledamoter som röstat emot argumenterade istället att vidare investeringar var slöseri; ”att slänga goda pengar efter dåliga” som talesättet lød. När så Sveagruvan började brinna under jord i maj 1925 och nya investeringar skulle krävas för att möjliggöra fortsatt drift, då hade riksdagens tålmod runnit ut. Statens representanter i bolagsstyrelsen valde att stänga Sveagruvan. Befolkningen sändes åter till Sverige och därefter övergick gruvkolonin till ett tillstånd som spökstad. Beslutet att avveckla den svenska gruvkolonin på Spetsbergen var således ett resultat av ett flertal samverkande förhållanden – marknaden för stenkol, liksom de sociala och miljömässiga förutsättningarna för gruvdriften.

Kan man därmed säga att Sveagruvan var ett misslyckande? I ekonomiskt hänseende är svaret ja. De aktörer som investerat i gruvkolonin fick aldrig någon utdelning och aktierna blev så småningom värdelösa. Stenkolen som gruvbolaget exporterade spelade en helt obetydlig roll för den svenska industrins energiförsörjning. Nästan allt gick till järnvägen enligt order från staten och SJ's personal var tvungen att blanda ut kolen med importerade stenkol för att få en tillräckligt god kvalitet.

I politiskt hänseende bar dock kolonin i någon mening frukt, i enlighet med logiken i lagen om effektiv ockupation. Den som är på plats får inflytande. Redan hösten 1910 hade utrikesminister Arvid Taube triumferande kunnat meddela de svenska ambassaderna att de från och med nu i samtal gällande Spetsbergens folkrättsliga status, kunde åberopa att svensk industri kontrollerade kolfält på Spetsbergen. De svenska förhandlarna använde också kolfälten som en retorisk resurs i konferenserna gällande Spetsbergens framtida folkrättsliga status i Christiania 1910, 1912 och 1914, för att driva den svenska linjen i frågan. När Spetsbergenfrågan sedan slutförhandlades i Paris i samband med fredsförhandlingarna efter första världskriget, så kom AB Spetsbergens svenska kolfält att spela en viktig roll för den svenska förhandlingsdelegationens arbete som rådgivare. UD's förhandlare sände utkast på Spetsbergentraktaten till bolaget, som svarade med ändringsförslag och tillägg (Avango 2005). De svenska förhandlarna kunde därigenom utöva inflytande över de slutgiltiga skrivningarna av traktaten gällande Spetsbergen som undertecknade år 1920.

Traktaten gav Norge suveränitet över Spetsbergen, mot den svenska utrikesledningens vilja, men innehöll paragrafer som satte upp gränser för denna suveränitet. Den kanske viktigaste var att företag från andra stater som undertecknat traktaten även fortsättningsvis skulle ha rätt att utvinna naturresurser där på samma villkor som norska företag. Denna paragraf hade de svenska förhandlarna och AB Spetsbergens Svenska Kolfält bidragit till.

Den svenska utrikesledningen misslyckades således med att bevara

Spetsbergen som ingenmansland, men lyckades å andra sidan med att skaffa sig inflytande under förhandlingsprocessen och över traktatens slutgiltiga utformning. Därmed är det rimligt att argumentera att projektet tjänade det syfte som Arvid Taube tidigare definierat för sin Spetsbergenpolitik: att stärka Sveriges ställning i skandinavisk utrikespolitik.

Den svenska regeringens beslut år 1934 att sälja Sveagruvan till det norska företaget Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S (SNSK) kan ses som ytterligare ett uttryck för svensk utrikespolitik, en politik som vid denna tid hade helt andra målsättningar än på 10-talet. Orsaken till affären var att den norska regeringen var orolig för att Sovjetunionen, som under loppet av några få år hade tagit kontroll över ett flertal gruvor och kolfyndigheter på Spetsbergen, skulle köpa Sveagruvan av den svenska staten. För att förhindra detta kontaktade den norska regeringen den svenska genom sin ambassad i Stockholm och föreslog att den svenska regeringen borde sälja gruvkolonin till SNSK istället. Eftersom intresset för Sveagruvan hade slocknat i Sverige, ansåg den svenska regeringen att det var bättre att Sveagruvan hamnade på norska händer än på sovjetiska (Avango 2005). När affären var i hamn år 1934 hade Sveagruvan således blivit en norsk gruvkoloni, avsedd att framför allt bidra till den norska utrikespolitikens intressen – att vidmakthålla legitimiteten för den norska suveräniteten över Spetsbergen.

KONKLUSIONER

Vilka slutsatser kan då dras om Sveriges roll i den globala resurskolonialismen utifrån kolonierna vid Kap Thordsen och Sveagruvan?

Kap Thordsen och Sveagruvan visar att svenska aktörer ingalunda avstod från att medverka i den globala resurskolonialism som mäktigare stater (och företag) bedrev under perioden 1870–1930. Den i jämförelse med de stora kolonialmakterna relativt sparsmakade kolonia-

lism som svenska industrialister och politiker bedrev var därmed inte ett resultat av en motvilja mot kolonialism. Den var ett resultat av att svenska aktörer inte förmådde mer vid denna tid. Aktörerna avstod därför från att försöka anlägga kolonier i världsdelar där de stora kolonialmakterna tävlade om kontroll. Den relativt politiskt och ekonomiskt svaga svenska staten hade inte möjlighet att ta kontroll över landområden i konkurrens med mäktigare stater som t.ex. Storbritannien eller Frankrike.

Istället verkade den svenska utrikesledningen till förmån för svenska näringslivsintressen på den koloniala arenan genom diplomati. David Nilsson har i en studie av Sveriges medverkan vid Kongokonferensen i Berlin 1884–1885, visat hur svenska förhandlare byggde och närde goda relationer med imperierna i syfte att ge svenska företag tillgångar till exportmarknader och resurser via handel i de kolonier som dessa stater kontrollerade. Det mesta pekar på att detta beteende var det typiska för den svenska utrikesledningens agerande gentemot områden där starkare kolonialmakter hade stora intressen (Nilsson 2013).

Kap Thordsen och Sveagruvan representerar en annan sida av samma strategi. För de stora kolonialmakterna var Spetsbergen en periferi, som inte tycktes ha tillräcklig potential för att föranleda någon större uppmärksamhet i politiskt och ekonomiskt hänseende. Spetsbergen blev därför en arena där aktörer från små och svaga stater som Sverige och Norge kunde etablera egna kolonier, utan några större intressekonflikter med de stora kolonialmakterna. Dessutom låg Spetsbergen bra mycket närmare än Afrika och ost-Asien. Sveriges relativt sett svaga position som konkurrent på den koloniala arenan kommer dock även där till uttryck i det faktum att vare sig Kap Thordsen eller Sveagruvan ledde fram till de politiska målsättningar som den svenska utrikesledningen hade. Så fort stormakterna satte ned foten – som Ryssland 1872 och segrarmakterna efter första världskriget i Paris 1919 – så fick svenska förhandlare backa.

REFERENSER

Arkivmaterial

Utrikesdepartementets arkiv, Riksarkivet, Stockholm

Brev från Arvid Taube, Kungliga Utrikesdepartementet till General Brändström, St Petersburg, 26/3 1910. Spetsbergenfrågan 19 mars 1910 10 april, s 634, vol 310, 1902 års dossiersystem, UA, RA.

Brev från Eric Trolle till Arvid Taube, Stockholm den 7/10 1908. Vol 309, 1902 års dossiersystem, UA, RA.

Amundsen, Birger (2001): *Svarthvitt*. Oslo.

Andersson, Gunnar (1901). "Några drag af Beeren Eilands kolonisationshistoria". *Ymer* (21): 35–57.

Arlov, Thor Bjørn (1996): *Svalbards historie 1596–1996*. Oslo.

Avango, Dag (2003): Aktanter i ingenmanslandet: den svenska gipsbrytningen på Svalbard. *Industrins avtryck. Perspektiv på ett forskningsfält*. Dag Avango och Brita Lundström. Stockholm: 173–206.

Avango, Dag (2005): *Sveagruvan: Svensk gruvhantering mellan industri, diplomati och geovetenskap*. Stockholm, Jernkontoret.

Avango, Dag, Louwrens Hacquebord and Urban Wråkberg (2014). "Industrial extraction of Arctic natural resources since the sixteenth century: technoscience and geoeconomics in the history of northern whaling and mining." *Journal of Historical Geography*, Volume 44, April 2014, 15–30.

Avango, Dag och Anders Houltz (2008): Arbetets hjältar? Skildringar av liv och arbete i Arktis under tidigt 1900-tal. *Arbete pågår – i tankens mönster och kroppens miljöer*. Anders Houltz, Brita Lundström, Lars Magnusson m.fl. Uppsala, Uppsala Universitet: 37–88.

Avango, Dag, Per Högselius and David Nilsson (forthcoming): "Swedish Explorers and the Production of Knowledge for Global Resource Colonialism." *Journal of Business History*.

Awebro, Kenneth (1999): AB Isfjorden och fosforitbrytningen vid Kap Thordsen på Svalbard sommaren 1872. *Arktisk gruvsdrift. Teknik, vetenskap och historia i norr*. Urban Wråkberg, Stockholm: 53–66.

Barbier, Edward (2011): *Scarcity and Frontiers: How Economies Have Developed through Natural Resource Exploitation*. Cambridge, Cambridge University Press.

- Berg, Roald (1995): *Norsk utenrikspolitikk historie. Norge på egen hånd 1905–1920*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Berg, Roald (2004): Fornorskning av Arktis og fornorskning av Nord-Norge 1820–1920. Momenter til et helhetssperspektiv. *Inn i riket: Svalbard, Nord-Norge og Norge*. Kjetill Zachariassen and Halvard Tjelmeland. Tromsø, University of Tromsø: 27–38.
- Cushman, Gregory (2013): *Guano and the opening of the Pacific world. A global ecological history*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Harbsmeier, Michael (2002): Bodies and Voices from Ultima Thule: Inuit Explorations of the Kablunat from Christian IV to Knud Rasmussen. *Narrating the Arctic – a Cultural History of Nordic Scientific Practices*. Sverker Sörlin and Michael Bravo. Canton, Mass.: 33–72.
- Hultgreen, Tora (2000): *Den russiske fangsten på Svalbard – en reanalyse av arkeologiske og historiske kilder*. Tromsø.
- Kander, Astrid (2002): *Economic growth, energy consumption and CO₂ emissions in Sweden 1800–2000*. Lund, Lunds Universitet.
- Kander, Astrid, Paolo Malanima and Paul Warde (2013): *Power to the people: energy in Europe over the last five centuries*. Princeton, Princeton University Press.
- Liljequist, Gösta (1993): *High Latitudes – a History of Swedish Polar Travels and Research*. Stockholm, The Swedish Polar Research Secretariat.
- Lindberg, Folke (1958): *Den svenska utrikespolitikens historia*. Stockholm.
- Modig, Hans (1971): *Järnvägarnas efterfrågan och den svenska industrin 1860–1914*. Stockholm.
- Naum, Magdalena and Jonas Moni Nordin, Eds. (2013): *Scandinavian colonialism and the rise of modernity. Small time agents in a global arena*. New York: Springer.
- Nilsson, David (2013): *Sweden-Norway at the Berlin conference 1884–85: history, national identity-making and Sweden's relations with Africa*. Uppsala: Nordiska Afrika-institutet.
- Nisser, Marie (2001). A Swedish Response to the Industrial Revolution of the Eighteenth Century. *TICCIH2000 Congress Transactions*. M. Palmer and Neaverson. Leeds, UK: 13–22.
- Schön, Lennart (2000): *En modern svensk ekonomisk historia*. Stockholm.
- Stråth, Bo (2012): *Sveriges historia 1830–1920*. Stockholm: Norstedts.
- Sundin, Bosse (1981): *Ingenjörsvetenskapens tidevarv*. Umeå.

- Sörlin, Sverker (1988): *Framtidslandet*. Stockholm.
- Sörlin, Sverker (2002): Rituals and Resources of Natural History: the North and the Arctic in Swedish Scientific Nationalism. *Narrating the Arctic – a Cultural History of Nordic Scientific Practices*. Sverker Sörlin and Michael Bravo. Canton, Mass., Science History Publications: 73–122.
- Sörlin, Sverker and Michael Bravo (2002): Narrative and Practice – an Introduction. *Narrating the Arctic – a Cultural History of Nordic Scientific Practices*. Sverker Sörlin and Michael Bravo. Canton, Mass., Science History Publications: 3–32.
- Wråkberg, Urban (1999): Politik och vetenskap i A E Nordenskiölds ockupationsförsök av Spetsbergen år 1871–73. *Arktisk gruvsdrift. Teknik, vetenskap och historia i norr*. Urban Wråkberg. Stockholm: 39–52.
- Wråkberg, Urban (1999). *Vetenskapens vikingatåg: perspektiv på svensk polarforskning 1860–1930*. Stockholm, Centrum för vetenskapshistoria, Kungliga Vetenskapsakademien.
- Wråkberg, Urban (2002): The Politics of Naming: Contested Observation and the Shaping of Geographical Knowledge. *Narrating the Arctic – a Cultural History of Nordic Scientific Practices*. Sverker Sörlin and Michal Bravo. Canton, Mass.: 155–198.
- Wråkberg, Urban (2004): Det internationella intresset för Arktis 1800–1925. *Inn i riket: Svalbard, Nord-Norge og Norge*. Tromsø: 7–25.